

BULGARIJA IR LIETUVA: KAŲ VEIKTI PO KARIUOMENĖS?

Kaip manote, ar skiriasi kariuomenės pensininkų – lietuvių ir bulgarų – išėjimas į atsargą ir pritaipymas civiliniame gyvenime? Iš tiesų abiejų šalių kariuomenės stengiasi padėti kariams, tik Bulgarijoje tai daroma jau dešimtį metų, o Lietuvoje tuo rūpintis pradėta visai neseniai.

Bulgariški ypatumai

Lietuvos kariai, išeinantys į atsargą nuo 2006 m. sausio 1 d., turi galimybę dalyvauti Pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis programoje. Ji vyksta trimis etapais. Pirmasis – informacinis (prieš 6 mėn. iki išleidimo į atsargą karys informuojamas apie išleidimo datą, informaciją privalo suteikti karinio vienetų personalo specialistas). Antrasis – parengiamasis (likus trims mėnesiams iki išleidimo į atsargą, Karo prievolės centrų specialistai suteikia informaciją ir pataria kariui, kokių priemonių jis gali imtis, kad lengviau prisitaikytų civiliniame gyvenime). Trečiasis – baigiamasis paslaugų etapas (tris mėnesius po išėjimo į atsargą karys lanko pasirinktus profesinio orientavimo kursus Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyboje arba (ir) perkvalifikavimo kursus Darbo biržoje, naudojasi medicininės reabilitacijos paslaugomis, kurias teikia Karo medicinos tarnybos Karių reabilitacijos centras).

Tokį programos modelį lietuviai kūrė naudodamiesi britų ir bulgarų pavyzdžiais. Neseniai Krašto apsaugos ministerijos Personalo ir socialinės saugos departamento atstovų de-

legacija viešėjo Bulgarijoje, vizito tikslas – patirties mainai. „Bulgarijoje socialinio prisitaikymo civiliniame gyvenime programa veikia nuo 1996 m. Ten buvo šiek tiek kitokia situacija nei Lietuvoje. Pereidami prie profesionalios kariuomenės, kurią sudarė 100 tūkst. karių, bulgarai į atsargą per 10 metų išleido apie 33 tūkst. žmonių. Kad perėjimas iš karinio į civilinį gyvenimą nebūtų toks skausmingas, buvo sukurti informaciniai centrai, iš viso 52, juos finansuoti padėjo užsienio šalių fondai“, – pasakojo Bulgarijoje viešėjusi Socialinės saugos ir pensijų skyriaus vedėja Silva Jankevičienė.

Delegacija iš Lietuvos lankėsi dviejuose centruose – Plovdive ir Sofijoje – ir turėjo galimybę palyginti situaciją ten ir Lietuvoje. Nors programos modelis panašus, specialistai pastebėjo ir skirtumų. „Bulgarijoje socialinio prisitaikymo programoje gali dalyvauti visi kariai, išeinantys į atsargą, nesvarbu, dėl kokių priežasčių jie tai daro. Tuo tarpu Lietuvoje – tik tie, kurie turi teisę į pareigūnų ir karių valstybinę pensiją (t. y. išstarnavę krašto apsaugos sistemoje 20 ir daugiau metų, atleisti dėl sveikatos, jei išstarnavo 5 ir daugiau metų, kuriems sukakę įstatymų nustatytas išleidimo į atsargą amžius, jei išstarnavo 5 ar daugiau metų), – pastebėjo S. Jankevičienė. – Bulgarijoje perkvalifikavimo paslaugos išeinantiems į atsargą ka-

riams suteikiamos dar tarnybos metu (likus 6 mėn. iki išėjimo į atsargą), t.y. kariai lanko kursus ir dar gauna atlyginimą, o pas mus kursas galima lankyti tik išėjus į atsargą. Bulgarijoje kariai norimus kursus (bet kokios krypties) susiranda patys, svarbiausia, kad mokymo institucija turėtų licenciją ir kursai nekainuotų daugiau kaip 800 Lt. Už kursus moka Bulgarijos gynybos ministerija. Lietuvoje atsargos kariai gali lankyti tik Darbo biržos ir Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos kursus, už kuriuos sumoka Socialinės apsaugos ministerija, kitų institucijų kursai nefinansuojami. Ir jau dabar iškilo problema, kad programoje dalyvaujantys kariai pageidauja tokių kursų (pvz., anglų k.), kokių Darbo birža neorganizuoja arba karys lyg ir norėtų pasinaudodamas proga įsigyti kokią nors civilinę specialybę ateičiai (pvz., mūrिनinko ar krosnininko), bet tuo pačiu metu jam yra pasiūlytas koks nors darbas, kurio jis negali atsisakyti, nes jam reikia pinigų pragyvenimui, tad jis ir negali lankyti tų kursų, nes jo neišleidžia iš darbo. Ir ką gi pasirinkti? Taigi pas mus persikvalifikavimo galimybės gana ribotos“.

Bulgarijoje Socialinio prisitaikymo civilinia-

me gyvenime programoje kariai dalyvauja noriai (pvz., 2006 m. dalyvavo apie 44 proc. į atsargą išėjusių karių), per metus į atsargą išleidžiama apie 700 žmonių. Viešėdami Bulgarijoje Krašto apsaugos ministerijos atstovai atkreipė dėmesį, kad ten itin gerai organizuojamas informavimas tiek apie šią programą, tiek apie kariuomenę apskritai. „Jie kas pusę metų sukviečia išleidžiamus į atsargą karius ir įvairių sričių specialistus ir aptaria poreikius bei bendradarbiavimo galimybes. Ten darbdaviai apie laisvas darbo vietas informaciją kariuomenei pateikia griežtai numatytais terminais. Tuo tarpu pas mus informavimas apie šią programą vis dar nepakankamas. Apskritai Bulgarijos kariuomenė visuomenę plačiai informuoja apie savo veiklą, turi savo dienraštį, kelis žurnalus, televizijos ir radijo kanalą. Ir mūsų delegacija sulaukė labai daug žurnalistų dėmesio“, – pasakojo S. Jankevičienė.

Palyginti su Bulgarijos patirtimi, mes turime ir vieną unikalią galimybę pagelbėti į atsargą išeinantiems kariams – medicininę reabilitaciją. Vienam žmogui gali būti skirtas nuo 7 iki 21 d. reabilitacijos gydymo kursas (maksimali kurso kaina – 1933 Lt žmogui, ją sumoka Krašto ap-

Lietuvos atstovės (dešinėje) lankėsi informaciniame centre į atsargą išleidžiamiems kariams Bulgarijoje.

saugos ministerija). Tiesa, šią paslaugą teikia tik Karo medicinos tarnybos Karių reabilitacijos centras, turintis 38 vietų, todėl baiminamasi, kad norimu laiku gali tilpti ne visi.

Viešnagės Bulgarijoje įspūdziai neabejotinai pravers plėtojant socialinio prisitaikymo programą Lietuvoje, nes, kol programa įsibėgės, teks nemažai nuveikti.

Kariai tikisi daugiau

Lietuvos karo akademijos Strateginių tyrimų centras atliko mokslinį tyrimą „Požiūris į profesinę kariuomenę: karių reintegracijos į civilinį gyvenimą problemos“ (mokslinė vadovė prof. dr. Jūratė Novagrockienė, atsakingoji vykdytoja dr. Aušra Maslauskaitė, vykdytoja dr. Eglė Valeikienė). Tyrimo tikslas – panagrinėti išėjusių į atsargą karių patirtį ir lūkesčius. Tyrimas vyko dviem etapais. Pirmame buvo apklausta 20 atsargos karininkų ir seržantų. 2006 m. rugsėjo–gruodžio mėn. buvo apklausta 80 įvairių laipsnių ir amžiaus išleistų į atsargą karių. Daugiausiai apklaustųjų (49 proc. karių) sudarė 2001–2006 m. į atsargą išėję kariai. Respondentai atstovavo visai Lietuvai pagal amžiaus grupes, šeimines padėtį ir lytį, todėl iš dalies gali reprezentuoti į atsargą išleistus KAS darbuotojus.

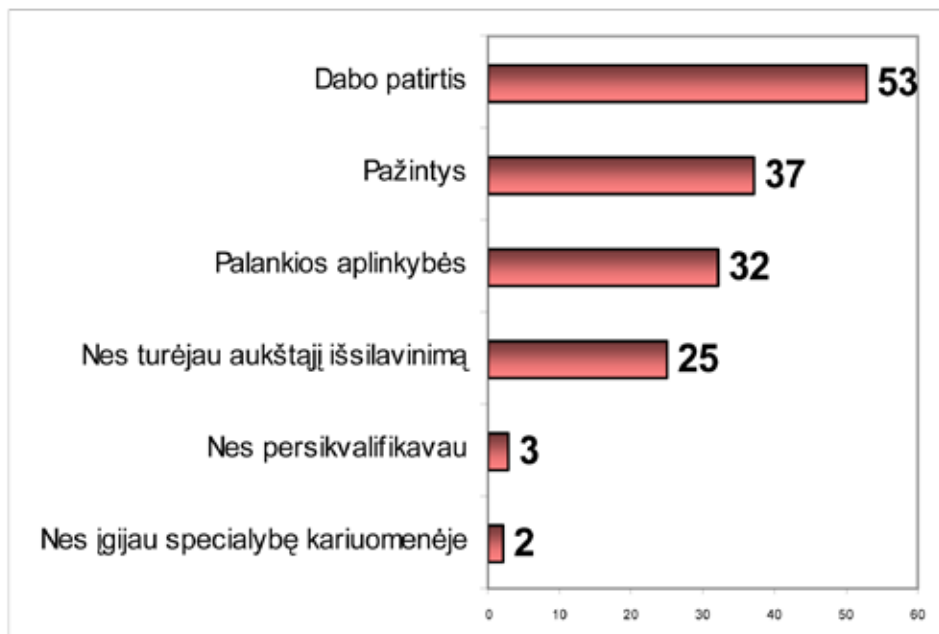
Rezultatai parodė, kad kariai ne visada iš anksto žino, kada turės išeiti į atsargą. Nors dauguma išėjo pagal nustatytą tvarką, 44

proc. sužinojo apie tai vos prieš mėnesį, nes buvo žadėta pratęsti sutartį, bet paskui netikėtai paaiškėjo, kad teks išeiti į atsargą. Kiti nurodė, kad pasikeitus vadovybei pasikeitė požiūris į juos. „Požiūris į būsimus atsargos karius priklauso nuo darbo vietos, požiūrio į žmogų ir jo santykių su tiesioginiais vadais“, – pastebi mokslininkai ir rekomenduoja daugiau dėmesio skirti karių karjeros planavimui, kad žmonės žinotų savo galimybes, rotacijos vietas, tikslų išėjimo į atsargą laiką.

Išėjimas į atsargą yra nemaža permaina, dėl to 54 proc. karių prisipažino jautę nerimą. Po išėjimo į atsargą 60 proc. apklaustųjų karių ketino ieškoti darbo, nes baiminosi dėl sumažėjančių pajamų, o karių pensijos per mažos, kad būtų galima išgyventi (2006 m. duomenimis, kario vidutinė pensija – 697 Lt; didžiausia – 2280 Lt; mažiausia – 59 Lt). Nemažas rūpestis – susirasti civilinį darbą. „Galima išskirti tris pagrindines problemas, su kuriomis įsidarbindami susiduria atsargos kariai. Pirmoji – į atsargą išleidžiamųjų karių amžius, nes susirasti darbą 40–50 m. amžiaus žmogui sunkiau nei 28–35 m., ir darbdaviai paprastai nori jaunesnių darbuotojų. Kita problema – specifinė kario profesija. Akivaizdus skirtumas tarp kariško ir civilinio gyvenimo būdo iškelia dvilypę problemą – kaip susirasti civilinį darbą ir kaip adaptuotis prie civilinio gyvenimo. Nors darbdaviai labai teigiamai vertina tam tikras kario savybes – pareigingumą, drausmingumą, at-

Schema Nr. 1

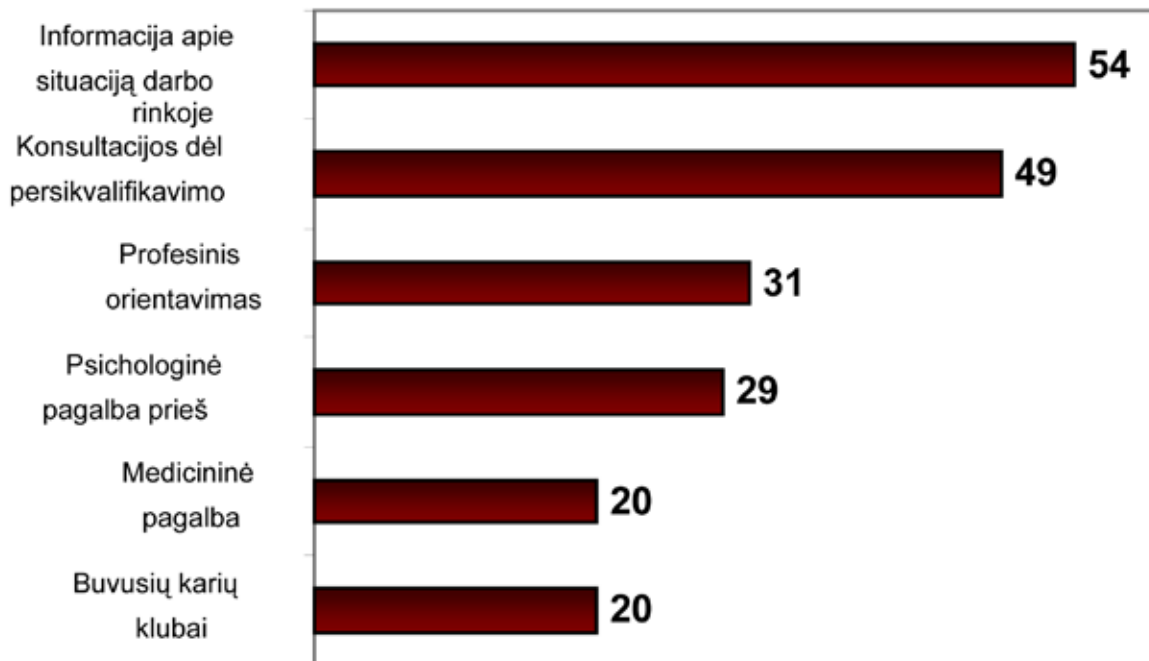
Kas padėjo susirasti darbą? (nurodyta procentais)

Schema Nr.2

Kokios priemonės būtų naudingos rengiantis išeiti į atsargą?

(nurodyta procentais)

sakomybės jausmą, bet išleisti į atsargą kariai turi sukauptą ir specifinį patyrimą, kuris ne visada gali būti pritaikomas ar yra iš viso nereikalingas civiliniame gyvenime. Ypač atsargos kariams sunku rasti darbą provincijoje. Dar viena problema – turėta civilinė specialybė, nes per tarnybos laiką kariai neretai praranda kvalifikaciją“, – situaciją komentavo S. Jankevičienė.

Vis dėlto apklausa rodo, kad kariai gana sėkmingai susiranda darbą (70 proc. apklaustųjų atsargos karių dirbo, 58 proc. darbą pavyko susirasti iš karto, 27 proc. rado po pusės metų, neįsidarbino tik 2 proc. karių). Apklaustieji taip pat įvardijo tai, kas jiems padėjo susirasti darbą, deja, akivaizdu, kad iš kariuomenės pagalbos sulaukė nedaug (žr. schemą Nr. 1).

Štai kaip atsargos kariai vertino neseniai sukurtą socialinio prisitaikymo civiliniame gyvenime programą: net 86 proc. apklaustųjų atsargos karių manė, kad ji yra būtina, 11 proc. buvo skeptikai, jie netikėjo, kad įmanoma surasti efektyvių priemonių. Kariai taip pat nurodė, kokios pagalbos iš kariuomenės jie labiausiai norėtų (žr. schemą Nr. 2). 49 proc.

apklaustųjų pageidavo, kad sistema pradėtų veikti ne prieš 6 mėnesius, kaip dabar, bet ne vėliau kaip prieš metus.

Analizuodami problemas mokslininkai atkreipė dėmesį, kad dabar į atsargą išeinantys eiliniai ir seržantai gali susidurti su specialybės problema civiliniame gyvenime, nes turi tik karinę profesiją, todėl gali tapti kritine grupe. Taip pat vertėtų pagalvoti apie psichologo konsultacijas ne tik prieš išėjimą į atsargą, bet ir išėjus (pvz., galėtų būti įsteigta pagalbos telefonu linija).

Daug atsargos karių sakė, kad išėję į atsargą jaučiasi nebereikalingi kariuomenei, nors jai paaukojo geriausius gyvenimo metus ir toliau domisi karyba. O užtektų tiek nedaug – tik gauti sveikinimą Kariuomenės dienos proga.

Nors Pareigūnų ir karių, išleidžiamų į pensiją, socialinio prisitaikymo, medicininės reabilitacijos bei profesinio orientavimo į kitas veiklos sritis programa tik startavo, bet jau yra nemažai siūlymų, kaip ją gerinti.

Ilona Skujaitė

S. Jankevičienės asmeninio albumo nuotr.